

Historiefortælling

Sådan kan vi analysere andres historiefortællinger og i samme hug få ideer og greb til at komme i gang med selv at konstruere egne ...

Afklaring på forhånd

3 gange historie!

I dette arbejdspapir forstår vi *historie* på tre måder – som et *fag*, som *fortid* og som *fortælling*.

Om historie som fag er det vigtigt til en start at fastslå, at det er et *politisk* fag. Det vil være en ren illusion at tro, at historie på nogen måde kan være værdineutralt.

Faget beskæftiger sig med fortiden. Ved fortid forstår vi alt det, der er sket forud for vores nutid.

Fortid er altså genstandsfeltet for historiske undersøgelser, og i den forbindelse bliver forståelsen af fortiden *specifik*. Det vil sige, at den i det enkelte tilfælde bliver klart og præcist afgrænset, karakteriseret ved særlige forhold.

På den baggrund giver det mening, at vi i vores opfattelse af historiske forhold begynder at tale om flere fortider, som alle kan have deres forskellige betydninger for os lige her og nu.

Ingen historier uden fortælling!

Resten af arbejdspapiret handler om historie som fortælling, om alverdens historier:

Som kommunikationsform er en fortælling altid en konkret konstruktion af (blandt andet) fortiden.

Fortid som ikke bliver *fortalt* og fortolket kalder vi i øvrigt ikke historie, men *historik*.

Fortællinger kan antage utallige former – og historiefaget har udviklet sine egne genrer, ligesom journalistikken og skønlitteraturen har deres. Hertil kommer så alle blandingsformerne.

De sidstnævnte kan vi vælge at opfatte som undtagelser, der bekræfter alle reglerne for genrer og former, men meget taler i dag for den omvendte konklusion: Regler kan nemlig brydes – og alt tyder på, at fortællinger i praksis trækker på store fælles resurser af sproglige og litterære greb. En historiefortælling bruger derfor løs af de samme fortælle teknikker som fiktionslitteraturen, og det nogle kalder *fakta-* og *fiktionskoder* overlapper hinanden, når vi fortæller en historie.

Så både når vi selv fortæller – eller når vi analyserer andres historiefortællinger – har vi brug for viden og værktøjer fra sprog- og litteraturfagene.

Metahistorie – analyser af historieskrivning

Historikeren Hayden White, forfatteren til *Metahistory* (1973), bruger i sine analyser af historiefortællinger begrebet *implottering*. Hans pointe er, at historisk viden altid bliver fortalt dvs. *plottet ind* i sproglige udtryk og litterære former, der i sig selv bidrager til at give det fortalte betydning.

Det er altså ifølge Hayden White for naivt at forestille sig, at rene fakta eller værdifri viden om fortiden lader sig gengive isoleret fra alt andet. Den slags saglig-faglig afrapportering i en neutral form findes ikke og ville, såfremt den fandtes, heller ikke føre til dybere indsigt i noget som helst. Mange moderne historikere kan have forsøgt sig i det umuliges kunst, men alle er de blevet indhentet af virkeligheden. For i praksis kommer en fortæller altid til at skrive sig ind i fortælle-mønstre, der består af elementer, vi kender fra skønlitteraturen – altså det vi kalder fiktion. Al historiefortælling anvender således greb, vi også møder i fiktive tekster.

Historieskrivning nu

Fortællinger adskiller sig altså grundlæggende fra de ikke-fiktive tekstformer, vi kalder *sagfremstilling* eller *sagprosa*.

For historiefagets vedkommende kan vi dog godt et øjeblik fastholde, at det har sine egne faglige særgenrer – lærebogen, monografien, biografien, den faglige artikel, forskningsdiskussionen.

Analyser af disse teksttyper kan komme et godt stykke vej med undersøgelser af den valgte *diskurs* – dvs. udredninger af, hvordan en tekst taler om sit emne. Hvilke modsætninger bygger teksten op, hvilke værdier kommer til udtryk – og hvad betyder disse forhold for dens budskab?

Men en sådan diskursanalyse kan ikke stå alene, når det handler om *historiefortælling*.

Så til uddybning af den samlede analyse vil det være en god ide at trække på fremgangsmåder fra litteraturvidenskaben. Se i denne forbindelse følgende enkle arbejdsskema:

<http://forlagetcolumbus.dk/boeger/historie/erindringsmaskinen/tekster/linket-fra-s-168-nederst/>

Ideen med skemaet er ikke, at brugerne hver gang skal tjekke alle punkter systematisk. Tværtimod starter og slutter processen i teksten. Analysen begynder dér, hvor vi som læsere undrer sig over og lægger mærke til noget i teksten, som tiltrækker sig særlig opmærksomhed. Og ofte fører det videre ind og rundt i tekstens univers og åbner for en dybere forståelse af dens udsagn.

Med det slået fast er det så værd at tage ekstra fat på nogle grundspørgsmål, som først og fremmest må optage os i historie. Både når vi selv fortæller – eller når vi i fremtidens historiefag arbejder mere kritisk med lærebogsmateriale, end det hidtil har været praksis:

Hvad er sagen her?

Hvor ligger fokus? Hvilke forhold og hvilke personer koncentrerer fortællingen sig om? Hvordan vælger historiefortælleren at vinkle sin fremstilling? Og hvordan bliver forløbet og den centrale handling – dvs. plottet – sat sammen?

Disse valg og deres konsekvenser træder synligt frem for tilhører og læser lige fra fortællingens anslag.

Hvad med kronologi eller ikke-kronologi?

Skal historiefaglige fortællinger f.eks. altid være kronologisk opbyggede – eller er der andre muligheder for orden og uorden med forskellige konsekvenser for, hvordan historien bliver formidlet?

Hvilken betydning for forståelsen kan den valgte systematik eller mangel på samme få?

Årsagsforklaringer og andet

Og hvad med årsagsforklaringer både i relation til det ovenstående og i bredere forstand?

Har historien i øvrigt en selvstændig mening eller er det *fortællingen*, der skaber meningen? Og hvordan kan en historiefortælling overhovedet håndtere meningsløshed?

Og videre: Hvad med forklaringer af de anderledes forhold i fortiden, som nye læsere ikke umiddelbart kan have forudsætninger for at forstå? Skal de være der, eller skal fortælleren holde sig tilbage fra at give sådanne indgribende forklaringer og blot lægge fakta frem uden kommentarer?

Hvilke betydninger for forståelse af helheden kan der ligge i den slags valg?

Uanset hvilken fremstillingsform vi og andre fortællere vælger, vil det efterfølgende være op til modtagerne at knække koden og organisere en forståelse af den.

I forhold til alle disse udfordringer, muligheder og valg er det også vigtigt at medtænke, at hverken begreber, ord, sprogbrug eller fortælleteknikker er uforanderlige. Tværtimod. Alt det vi fortæller og måderne, vi vælger at gøre det på, får betydning for historien, for fortolkningen og forståelsen af den.

Fortællingers koder skal konstrueres og knækkes

Sammenhæng og brud

Vi har midt i den herskende uklarhed ét sikkert holdepunkt: Enhver vellykket historiefortælling skal hænge sammen fra start til slut, altså fra anslag til afslutning.

Derefter trænger nye spørgsmål sig på. Nogle fortællere vil foretrække at levere et bredt overblik –

andre vil foretrække at nå en helhedsforståelse ad andre veje.

Modsætningen til overblikket er ikke manglende overblik, men begrænsninger af emnets bredde – og det kan positivt vendes til indlevelse med mulighed for identifikation.

Ved at gå tæt på den lille afgrænsede historie – undersøgelsen af en eller et enkelt *case* – har historikeren som fortæller måske større chance for at konkretisere, komme helt nær på et eller nogle få mennesker. Det kan skabe et særligt rum for empati og identifikation. Og den mikrolille historie kan i nogle tilfælde repræsentere vigtige træk ved den store historie, indfanget ved at stille skarpt og bevæge sig helt ned i – kan det vise sig – betydningsfulde detaljer.

Det var ordene: Herfra må nye historiefortællere smide krykkerne og gå egne veje.

Hvis udfordringen derimod drejer sig om at analysere en lærebog eller en anden historisk fremstilling, vil det nok være en god ide til en start at følge de ledetråde, som er udlagt i dette arbejdsblad.

Geert A. Nielsen